וקרקע אינה נגזלת. כלומר אינה קנויה לגזלן בשום יאוש לעולם היא בחזקת בעלים דמקרקעי נפקא לן בהגזל בתרא (ב"ק קיז:) בגיזקין אבל משמתם הפרי הוי גזל והמולטו הוא גזלו הלכך לגזזוה הן מן המחובר ויתנו לכם שיהיו הן הגזלנין ואתם לוקחין אותה מהם והבעלים נתייאשו כבר מכל הפירות והוי יאוש אלמא ואחר כך הוא משתנה מרשותן לרשותכם. וקסבר יאוש גרידא לא קני אבל יאוש ושינוי רשות קני ואי נמי קני מלוה בתאה בעבירה הוי אם אתם מתחכה מן המחובר תהיו אתם גוזלים: **בידייהו דידהו.** אוונכרי בידן. דידן אלוקחין אותן מהן ולדידן לא מלוה בתאה בעבירה היא: **דאוונכרי גופייהו.** באותם שהם קונין לגורכם לגאת בו: **ליקניוה בשינוי מעשה.** שאגד שלגת המיגין יחד דשינוי מעשה נמי קני: **בחוזר לברייתו.** מתיר לגדן והרי הן כברתאונה: הושענא

וקרקע אינה נגזלת. כלומר אינה קנויה לגזלן בשום יאוש לעולם היא בחזקת בעלים דמקרקעי נפקא לן בהגזל בתרא (ב"ק קיז:) בגיזקין אבל משמתם הפרי הוי גזל והמולטו הוא גזלו הלכך לגזזוה הן מן המחובר ויתנו לכם שיהיו הן הגזלנין ואתם לוקחין אותה מהם והבעלים נתייאשו כבר מכל הפירות והוי יאוש אלמא ואחר כך הוא משתנה מרשותן לרשותכם. וקסבר יאוש גרידא לא קני אבל יאוש ושינוי רשות קני ואי נמי קני מלוה בתאה בעבירה הוי אם אתם מתחכה מן המחובר תהיו אתם גוזלים: **בידייהו דידהו.** אוונכרי בידן. דידן אלוקחין אותן מהן ולדידן לא מלוה בתאה בעבירה היא: **דאוונכרי גופייהו.** באותם שהם קונין לגורכם לגאת בו: **ליקניוה בשינוי מעשה.** שאגד שלגת המיגין יחד דשינוי מעשה נמי קני: **בחוזר לברייתו.** מתיר לגדן והרי הן כברתאונה: הושענא

ל א מיי' פי"ב מהלכות גזילה הלכה י סמג עשין עג טוש"ע מ"מ סי' ש"ס סעיף ה:

רבינו חננאל

וקרקע אינה נגזלת. ואוקימנא בהושענא דאונכרי גופייהו, אבל בהושענא דבעלי בתים, אפי' היא גזולה אפי' (גזלוה) [נגזזוה] אונכרי גופייהו כשירה כו'. ואסיקנא לולב אין צריך אגד. ואפי' מאן דסבר דצריך אגד, [כיון] דאי שרי ליה חזר לכמות שהיה, אינו שינוי, דקיימא לן שינוי החוזר לברייתו אינו שינוי. ושינוי השם אינו שינוי

[ו] וקרקע אינה נגזלת הלכך לגזזוה אינהו כי היכי דליהוו יאוש בעלים בידייהו דידהו ושינוי הרשות בידייכו סוף סוף כי גזזו אוונכרי ליהוי יאוש בעלים בידייהו ושינוי הרשות בידן לא צריכא בהושענא דאוונכרי גופייהו וליקניוה בשינוי מעשה קא סבר [ז]לולב אין צריך אגד ואם תמצי לומר [ז]לולב צריך אגד שינוי החוזר לברייתו הוא [א]ושינוי החוזר לברייתו לא שמיה שינוי וליקניוה בשינוי השם דמעיקרא הוה ליה אסא והשתא הושענא

מדכתיב לך גבי סוכה לך להוציא את הגזולה ולפני יאוש נמי לא הגזולה דמטלטלין הנגזלין לאו ברשות בעלים קיימי [א] אבל קרקע בחזקת בעליה עומדת [ב] ויש לדקדק מהא דתניא בחזקת הבתים (ב"ב דף מג:) מכר לו את הבית מכר לו שדה אין מעיד לו עליה מכר לו פרה מכר לו טלית מעיד לו עליה ומוקי לה בראובן שגזל שדה משמעון ומכרה ללוי ואתא יהודה וקמערער דלא ליזיל שמעון לאסהודי ללוי [ג] דניחא ליה דהדרא [ד] אבל פרה וטלית לא הדרי דהוי יאוש ושינוי רשות משמע בהדיא דבקרקע לא מהני יאוש וכי תימא משום דקא סבר יאוש כדי לא קני ושינוי רשות לא שייך בקרקע הא טעמא דיאוש לא קני משום דבאיסורא אתא לידיה כדמפרש במרובה (ב"ק דף סו.) והכא גבי קרקע נמי כבר נתיאש קודם שהחזיק בה הלוקח כמו גבי פרה וטלית ובירושלמי דכלאים סוף פרק שביעי משמע דיש יאוש לקרקע דפריך ויש קרקע נגזלת א"ר לוי אעפ"כ יש יאוש לקרקע ומיהו יש לייחס דלעולם אין יאוש ולאיסור דרבנן משום כלאים איירי דתנן התם (פ"ז מ"ו) האגם שזרע את הכרם ויצא מלפניו קודרו ואפילו במועד עד כמה יהא נותן לפועלים עד שלש יתר מכאן קודרו כדרכו והולך אפילו לאחר המועד מאימתי נקרא אגם משישקע ואמרינן עלה בגמרא דירושלמי אבא בר יעקב בשם ר' יוחנן כיי מתני' מותר לקודרו אפילו במועד עד כמה יהא נותן לפועלים עד שלש רב הונא ורב ששת חד אמר עד שלש לשכר וחד אמר עד שלש לדמים מאימתי נקרא אגם משישקע א"ר אחא נשתקעו הבעלים ולא נתיאשו אסורין דבר תורה נתיאשו הבעלים ולא נשתקעו אסורין מדברי סופרים ויש קרקע נגזלת א"ר לוי אעפ"כ יש יאוש לקרקע עד כאן ירושלמי והכי פירושו מותר לקודרו אפילו במועד דמלאכה אסורה חוץ מדבר האבד שוכר פועלים אפילו דרך פרסום וקולר וזוריעת האגם לא נאסר הכרם לחין אדם אוסר דבר שאינו שלו [ה] ונותן לפועלים עד שלש לשכר היינו שמרבה להם בשכירות שלש יותר ממה שהיה ראוי ליתן להם כדאמר רב הונא בפ"ק דב"ק (דף ט. ושם) במלוה עד שלש ומאן דאמר לדמים היינו שנותן להם שלש שויים של כל הפירות אבל יתר מכאן לא יוסיף וקולר כדרכו ולא ישכור אפילו לאחר המועד [ו] מאימתי נקרא שם אגם על הכרם ליאסר שלו שיאסר בזריעתו משישקע שם בעליו ממנו ונקרא על שם האגם ואעפ"פ שלא נתיאשו הבעלים דלא אמרו ווי ליה לאסרון כיס לחנן [ו] שכרי דמיאשי ואפילו [ז] אמרי דלא מיאשי נעשה כלוות על שפיתו שטבעה בים ומיתסרא דאורייתא בזריעת האגם [ח] אבל נתיאשו ולא נשתקעו לא מיתסר מדאורייתא דקרקע אינה נגזלת אבל מדרבנן אסור ופריך ויש קרקע נגזלת כלומר לאסור אפילו מדרבנן ומשני דיש יאוש לאסור מדרבנן משום כלאים אבל מדאורייתא אין יאוש מדלא אסור מדאורייתא ומיהו היכא דנשתקע שם בעליו אפילו מדאורייתא יש יאוש מדהוי איסורו דבר תורה ועוד יש לפרש בענין אחר שנשתקעו הבעלים ולא נתיאשו איסורו דבר תורה לא מחמת זריעת האגם קאמר אלא שהלך לו האגם ונשאר הכרם לפני הבעלים ולא עקרו ממנו הכלאים והוסיף מאתים איסורו דבר תורה מחמת הבעלים שמקיימים כלאים דדידהו הוי כיון דלא נתיאשו אבל נתיאשו ולא נשתקעו מדרבנן ואיכא פירכי טובא לגשון זה ולאשון עיקר ובמסכת עדלה פ"ק תניא בירושלמי בשם ר' שמעון בן אלעזר נוטע לרבים חייב [ט] בנוטע בתוך שלו ברשות הרבים פטור [כ] בגזל קרקע ויש קרקע נגזלת א"ר אילעי אע"פ שאין קרקע נגזלת יש יאוש לקרקע וכולה מלמא תמוה דהא מתניתין דהתם קתני הגזלן שנטע חייב ותו מאי קא פריך אברייתא ויש קרקע נגזלת דמשמע משום דנגזלת ויש יאוש פטור מן הערלה אדרבה מכח זה יש לי לחייב בנוטע לתוך שלו [ז] ועוד מדמי נוטע ברשות הרבים לגזל קרקע ונטעה והיינו בלא יאוש דומיא דרשות הרבים לאין שייך בו יאוש [ל] ואם [מתקנה] היא [מ] דיש יאוש צריך לאוקמה כשנשתקעו שם הבעלים: **כי** גזזו אוונכרי נמי ניהוי יאוש בעלים בידייהו דידהו. ואע"ת הכוח יאוש שלא מדעת הוא דלא ידע ביה גזל בלוקח וקיימא לן ברים אלו מליאות (ב"מ דף כב:) דיאוש שלא מדעת לא הוי יאוש וי"ל דלא מיקרי יאוש שלא מדעת אלא היכא דבא לידו קודם שידעו הבעלים שנאבד מהם אבל הכא ידעי בה ונתיאשו מקודם אלא דאין יאוש לקרקע:

שינוי החוזר לברייתו לא שמיה שינוי. ואע"ג דקני מדרבנן כדאיתא ברים הגזל קמא (ב"ק דף לג:) בגזל עלים משופין כגון נסרים ועשאן כלים [ט] כיון דמדאורייתא לא קני לא נפיק הכא ומיהו מהיא סברא [ד] דאגודת לוגב בעלמא לא שייך תקנת השבים דנקיל אתיר אגודו ומה שנקנן מן המחובר לא חשיב שינוי מעשה כיון דלא נשתנה שמו בכך דמעיקרא אסא והשתא אסא כדאשכחן ברים הגזל קמא (ב"ק דף לו.) האי דגזל דיקלא מחבריה וקטליה אע"ג דשליח לגרעא דידיה לא קני מאי טעמא דמעיקרא דיקלא מיקרי והשתא נמי דיקלא מיקרי ואע"ג דפסק לחיותא גרע מכחשא דלא הדר או מבהמה והזקיקה דחשיב שינוי אע"ג דלא נשתנה שמה ומשלם כשעת הגזלה וכן עלים ושיפן אבנים וסיתתן למר ולינבן ברים הגזל קמא (שם דף לג.):

וליקניוה בשינוי השם. תימה הא אמרינן דשינוי מעשה החוזר לברייתו לא שמיה שינוי והוא הדין בשינוי השם כדאמרינן במרובה (ב"ק דף סו.) גבי מרים דשינוי החוזר לברייתו בשינוי השם לא שמיה שינוי וי"ל דפריך הכא אליבא דרב יוסף דמסיק התם שינויא אחרינא ועוד י"ל בשינוי השם דליכא שינוי מעשה בהדיה לא קני בחוזר לברייתו כמו מרים דכמו שהוא בנאו בבירה לא חשיב שינוי מעשה אבל הכא לאגדו הרי חשיב שינוי מעשה בהדי שינוי השם וקני אע"ג דהדר למלתיה ואע"ת ועובדא דהתם (דף סו:) [א] כיון דלית בה קיצוע [ב] ואין בה אלא מחשבה [ג] א"כ שינוי השם דידיה חוזר לברייתו הוא ואמאי קני וי"ל דהתם איכא שינוי השם דהיכא דליכא יאוש אין מחשבה מטמאתו כדקתני לפי שלא נתייאשו הבעלים ועדיף שינוי השם החוזר דקני עם יאוש כדאשכחן גבי עובדא משינוי מעשה החוזר לברייתו לאפילו עם יאוש לא קני כדמסיקנא הכא והשתא ניחא הא דקאמרינן התם שינוי השם כשינוי מעשה דמי דהיכי דמי להדדי והלא שינוי מעשה לחודיה בלא יאוש קני כדמוכח בכמה דוכתי במרובה (שם דף סו.) ובהגחל קמא (שם דף לג.) ואילו שינוי השם לא קני אלא בהדי יאוש כדמוכח ההיא דעובדא אלא היינו טעמא משום דעובדא חוזר לברייתו אבל היכא דלא הדר קני לחודיה דאהיה דגנב טלה ונעשה איל עגל ונעשה שור פריך התם לעיל (דף סה.) וליקנינהו בשינוי השם ולא יתחייב ארבעה וחמשה ומשני שור בן יומו קרוי שור איל בן יומו קרוי איל משמע דאי לאו הכי קני בשינוי השם לחודיה והשתא יש כמה דיעים בדבר דשינוי מעשה שאינו חוזר וכן שינוי השם שאינו חוזר קני מדאורייתא אע"ג דלא נתייאש ושינוי מעשה החוזר קונה בלא יאוש מדרבנן כדמשמע ברים הגזל קמא (שם דף לד:) וטעמא משום תקנת השבים ושינוי השם דהדר למלתיה בלא יאוש לא קני כלל חוץ מלענין מרים משום תקנת השבים וכל בנין קרקע וכיוצא בו כדמוכח שמעתא דההיא סברא (דף לא.) דלוותה אלמא לא נתיאשה ואמר רב נחמן אין לה אלא דמי עלים וא"ת הא דפריך הכא לקנינהו בשינוי השם תקשי ליה אמתני' דלוקח הגזל (לעיל דף כט:) וי"ל דמתני' איכא לאוקמה בשגזלו אגודה דלית ביה לא שינוי מעשה ולא שינוי השם אלא לייפות. שם. [ג] דכיון דראויה להשתמש בלא קיצוע אין קיצוע שלה חשוב שינוי מעשה כלל. תוס' ב"ק דף סו: ד"ה ועיפנה.

מסורת הש"ס

[ה] [לקמן לח. ב"ק לא.], [ב] [לעיל יא: לקמן לב. סנה' פח:], [ג] [סנהדרין שם] [לעיל יא: לקמן לא. לב. לו:], [ד] [עי' תוס' ב"מ פא. ד"ה אלא לאו דגזל וכו'], [ה] [לקמן לא.], [ו] [ל"ל הישן דף כז:], [ז] [צ"ל סהדי. מהר"ם]. [ח] צ"ל שמעינן. מהר"ם. [ט] צ"ל בנוטע בתוך וכו', פי' בערלה. רש"ל. [י] כ"ל, [כ] נפ"ל הא. ר"ש מדעסו.

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה וקרקע אינה וכו' וקולר כדרכו ולא יסכור אפילו לאחר המועד. נ"ב פירוש קולר כדרכו לאגן ולא יסכור פועלים אפילו נמצא הקליליה על לאחר המועד וגם לאחר המועד לא יסכור אלא אם כן ביקש ומצא פועלים בשכר היזיע שיקצרו כדרכם שאז ואלו אם לא יסכור פועלים מייאשין משום משהה כלאים בכרם הא לאו הכי לא מייאשין משום משהה כלאים וק"ל: (ב) **בא"ד** בכה"ל פטור בגזל קרקע וכו' מכח זה יש לי לחייב בנוטע לתוך:

מוסף רש"י

לולב צריך אגד. לאגוד שלגת המיגין לאחד (לעיל יא:).

מוסף תוספות

א. להחשיבו כאילו היה ברשות והשאילו לזה אלא גזל גמור הוי. תוס' הרא"ש. ב. וכיון דאינה נגזלת הו"ל בידו בתורת שאלה. שם. ג. שלא יבא שמעון הנגזל ויצטרך עם אחר ויעיד שזה השדה אינו ליהודה כגון שיודע שום עדות לפסול עדות של יהודה בגזלנות וכן שטרו. רשב"ם ב"ב מג: ד. מפני שרוצה שמעון שיהיה השדה ביד לוי הקונה ואחרי כן היום ולמחר יביא שמעון ראיה שזו השדה שלו היה וראובן גזלו ממנו ויוציאו מיד לוי ויטלנו לעצמו דקרקע אינה נגזלת ולא מהני בה יאוש ושינוי רשות והלכך נוגע בעדות הוא דלא ניחא ליה שיטלנו יהודה דתו לא מצי שמעון לאפוקי מיניה כדמפרש לקמן דנוח לו לוי ויהודה קשה לו והלכך אין מעיד לו שמעון הנגזל לוי עליה. שם. ה. (ן)אע"פ שאינו דבר האבד שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו מפני מראית העין התירו לקצרה שלא יהא נראה כמקיים כלאים, ונ"ל דמיירי באותו ענין שלא יוסיף מאתים במועד דאלת"ה הוי דבר האבד דאע"ג דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו כיון שחזרה לבעלים אם הוסיפה מאתים לפניו קדוש דלא גרע מלכשאחזור אלקטנו או סערתו הרוח. פי' הרא"ש כלאים פ"ז מ"ו. ו. והא דקאמר הכא סתם גוים גזלני דארעא דישראל נינהו, הכי קאמר ויש לחוש שמא עדיין לא נשתקעו שם הבעלים ממנו. תוס' הרא"ש. ז. [פי'] דהוי כנוטע לתוך שלו. ר"ש עלה פ"ח מ"ב. ח. דמאן מיאש. שם. ט. ועשאן תיבות וקתדראות דהוי שינוי קל שחוזר לברייתו דאי בעי משליף ומנתק הנסרים זו מזו והרי הן נסרים כבתחילה. רש"י ב"ק דף לג:. י. עשאוהו כאילו הוא שלו. תוס' הרא"ש. י"א. [פי'] דולבקי שאוכלין עליו וכעין שולחן הוא. רש"י ב"ק דף סו: י"ב. דבלאו קיצוע נמי מטמאה דהא חזיא למילתיה שהקיצוע אינו עשוי

הושענא קרו לה. על סמ שרגילין לאוגדן להושענא בחג: **והמסכך ברשות הרבים.** הא נמי גזל הרבים: **מחלוקת.** הא דפסיל ר' אליעזר כגון שתקף את חבירו בחזקה והוציאו מסוכתו הבנויה בקרקעו של גנזל [ט] וכל המחובר לקרקע הרי הוא ככקרקע: **ור' אליעזר לטעמיה.** דאמר סוכה שאולה אין יוצאין בה בפ' הישן (לעיל מז:) הלכך ממה נפשך זו פסולה: **אי קרקע גנזלת.** כלומר אם יש על הקרקע תורת גזל כשאר מטלטלין לעמוד בחזקת הגזלן: **סוכה גזולה היא.** ור' אליעזר דריש תעשה לך משלך ולא גזולה ולא שאולה: **ואי אינה גנזלת.** וכל הימים ברשות בעליה היא הויא לה שאולה. ופלוגתא היא בהגזל (ב"ק דף קיח:) איכא למ"ד קרקע גנזלת דדריש ריבוי ומיעוט ואיכא למ"ד קרקע אינה גנזלת דדריש כללי ופרטי: **ורבנן לטעמייהו.** דאמרי יוצא אדם בסוכה שאינה שלו בשאולה וס"ל דקרקע אינה גנזלת דרבנן הוא דאמרי בפ' הגזל (שם) דקרקע אינה גנזלת ופליגי עליה דר"א דגמי בהא דגזלת קרקע הלכך שאולה היא. וה"ה נמי דה"ל לר"ל למימר דר"א לטעמיה דאמר בהגזל (שם) קרקע גנזלת וסוכה גזולה היא דמייתי בעלים מינה כשאר מטלטלין דה"ל קרקע בחזקת גזלן ורבנן לטעמייהו דאמרי קרקע אינה גנזלת ושאולה היא אלא אי אמר הכי הוי משמע דמודי ר' אליעזר בשאולה ואמן קיס לן בהישן (לעיל דף מז:) דלף בשאולה פסיל הלכך אמר לה רב נחמן ממה נפשך כלומר א"נ הוה סבירא ליה לר' אליעזר קרקע אינה גנזלת כרבנן אפ"ה פסיל לה משום שאולה: **אבל גזל עצים וסיכך בהן.** אין זו לא גזולה ולא שאולה דקנינהו בשינוי מעשה ושינוי השם ועוד משום תקנת השבים אינו צריך לסתור בנינו אלא יחזיר דמיס. ולאמרינן בפ' הישן (שם) דמודו רבנן בגזולה לאו בגזל סוכה המסוכרת לקרקע ולא בגזל עצים ומסכך בהן אלא בגזל סוכה העשויה בראש העגלה וראש הספינה העגלה שאינה מחוברת לקרקע ואין עליו להחזיר דמיס אלא בנויה דאין כאן משום תקנת השבים שהרי לא טרח עליה לבנותה ולא הויא עליה יציאות הלכך גזולה היא: **ממאי.** דבגזלת קרקע פליגי ובטעמא דשאולה: **ההיא ספינה.** דגזלו ממנה עבדי ריש גלותא עצים וסככו בהן: **לוחה.** לוחה להחזיר לה עצים עצמן: **לאכוסה.** לאכרסה אבינו ילדי ביתו שמנה עשר ושלש מאות: **פעיסא.** קולנית היא זו: **אלא דמי עצים.** דתקנת חכמים היא זו על המרים הגזול שבגאו בבירה שיטול הגנזל את דמיו ולא חייבוהו לקנקע את בנינו מפני תקנת השבים במס' גיטין (ד' נה.): **עבדו רבנן תקנתא.** ליטול דמיו: **מפני תקנת מרים.** ולא אמרינן אין כאן הפסד מרובה ויסתור סוכתו דמלוה משוי ליה כל שבעה כבנין קבע: **פשיטא מאי שנא מעצים.** דאמרן לעיל גזל עצים וסיכך בהן אין לו אלא דמיס: **עצים שביחי.** לקנות בדמיס שיתן לו זה הלכך משום תקנת השבים לא אטרחוהו לגזול דהא נגזל מני מיטרח ומזבן: **ואי חברה בטיינא.** הוה ליה כשאר בנין קבוע: **מה אחרוג בעי הדר.** לכתיב ביה: **לא תקשינן.** לא הוקשו ללמוד זה מזה ולא ניתן לדרוש מעצמו מכל י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן אלא קבע אחרינא הוה לה חמשה מינין ובאתרוג מי בעי רבי יהודה הדר והתניא [ה]ארבעת מינין שבלולב כשם שאין פוחתין מהן כך אין מוסיפין עליהן לא מצא אתרוג [ו]לא יביא לא פריש ולא רמון ולא דבר אחר [ז]כמושין כשרין יבשין פסולין ר' יהודה אומר אף יבשין וא"ר יהודה מעשה בבני

הושענא מעיקרא נמי לאסא הושענא קרו ליה ת"ר סוכה גזולה והמסכך ברשות הרבים ר' אליעזר פוסל וחכמים [א]מכשירין אמר רב נחמן מחלוקת בשתוקף את חבירו והוציאו מסוכתו ורבי אליעזר לטעמיה דאמר [ב]אין אדם יוצא ידי חובתו בסוכתו של חבירו אי קרקע נגזלת סוכה גזולה היא ואי נמי [ג]קרקע אינה נגזלת סוכה שאולה היא ורבנן לטעמייהו דאמרי אדם יוצא ידי חובתו בסוכתו של חבירו וקרקע אינה נגזלת וסוכה שאולה היא אבל [ד]גזל עצים וסיכך בהן דברי הכל אין לו אלא דמי מצמאי מדקתני דומיא דרשות הרבים מה רשות הרבים קרקע לאו דידיה הוא סוכה נמי לאו קרקע דידיה הוא ההיא סבתא דאתאי לקמיה דרב נחמן אמרה ליה ריש גלותא וכולהו רבנן דבי ריש גלותא בסוכה גזולה הוו יתבי צווחה ולא אשגח בה רב נחמן אמרה ליה איתתא דהוה ליה לאבוהא תלת מאה ותמני סרי עבדי צווחא קמייכו ולא אשגחיתו בה אמר להו רב נחמן פעיתא היא דא ואין לה אלא דמי עצים בלבד אמר רבינא [ה]האי כשורא דמטלטלתא דגזולה עבדי ליה רבנן תקנתא משום תקנת מריש פשיטא מאי שנא מעצים מהו דתימא עצים שכיחי אבל האי לא שכיחא אימא לא קמ"ל [ו]הני מילי בגו שבעה אבל לבתר שבעה הדר בעיניה ואי חברו בטיינא ואפילו לאחר שבעה נמי יהיב ליה דמי תנא יבש פסול רבי יהודה מכשיר אמר רבא מחלוקת בלולב דרבנן סברי מקשינן לולב לאתרוג מה אתרוג בעי הדר אף לולב בעי הדר ור' יהודה סבר לא מקשינן לולב לאתרוג אבל באתרוג דברי הכל הדר בעינן ובלולב לא בעי ר' יהודה הדר והתנן [ז]רבי יהודה אומר יאגדנו מלמעלה מ"ט לאו משום דבעי הדר לא כדקתני טעמא [ח]רבי יהודה אומר משום ר' טרפון כפות תמרים כפות ואם היה פרוד יכפתנו ולא בעי הדר והתנן [ט]אין אוגדין את הלולב אלא במינו דברי רבי יהודה מאי טעמא לאו משום דבעי הדר לא דהא אמר רבא [י]אפילו בסיב ואפילו בעיקרא דדיקלא [ואלא] מאי טעמא דרבי יהודה התם דקא סבר [יא]לולב צריך אגד ואי מייתי מינא אחרינא הוה לה חמשה מינין ובאתרוג מי בעי רבי יהודה הדר והתניא [יב]ה"ארבעת מינין שבלולב כשם שאין פוחתין מהן כך אין מוסיפין עליהן לא מצא אתרוג [יג]לא יביא לא פריש ולא רמון ולא דבר אחר [יד]כמושין כשרין יבשין פסולין ר' יהודה אומר אף יבשין וא"ר יהודה מעשה

אי קרקע נגזלת. אמת הוא דר' אליעזר סבר כן דשמעינן ליה הכי בהגזל בתרא (ב"ק דף קיח:) אלא רואה ליישב דבריו בכל עניין א: **אבל** גזל עצים וסיכך בהן. אין זה לא גזולה ולא שאולה דקנינהו בשינוי מעשה ושינוי השם ועוד משום תקנת השבים אין לו עליו לסתור את בנינו אלא יחזיר דמיס והא דאמרינן בפרק הישן (לעיל דף מז:) דמודו רבנן בגזולה לאו בגזל סוכה המסוכרת לקרקע ולא בגזל עצים וסיכך בהן אלא בגזל סוכה העשויה בראש העגלה או בראש הספינה (ג) והיא עצמה נגזלת שאינה מחוברת לקרקע ואין עליו להחזיר דמיס אלא כמו שהיא בנויה דאין כאן משום תקנת השבים שהרי לא טרח לבנותו ולא הויא עליו יציאות ב הלכך גזולה היא ג כך פי' בקונטרס ועל חנם דחק דמדכתיב לך דממעטינן גזולה בפרק הישן (לעיל דף מז:) וגזל עצים וסיכך בהן שיטוי המוזר לבייתו הוא ומדלוייתא לא קני ומשום תקנת מרים היינו מדרבנן וקרא מיתוקי מדאורייתא ד ואפילו ט) [מדרבנן] אלא עגלה וספינה איכא לאוקומיה קרא כגון בראוכן שבנה סוכה בחלרו של שמעון (ט) מדעתו ובא שמעון ותקף את ראוכן והוציאו מסוכתו דאין עליה תורת שאולה ה כיון דלא קיימא בראשותו של ראוכן ולא דמיא לקרקע דבחזקת הבעלים עומדת ולכך אין קרקע נגזלת: **ור"י סבר לא מקשינן לולב לאתרוג.** פי' בקונטרס לא הוקשו ללמוד זה מזה ולא ניתן לדרוש מעצמו מכל י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן אלא קל וחומר ותימה גדולה פי' דאפילו סמוכין דהיינו שני מקראות הסמוכין זה לזה ניתנו לדרש מן התורה כדאמרן ברש יצמות (דף ד.) סמוכין מן התורה מנין שנאמר סמוכים לעד לעולם עשוים באמת וישר ו כל שכן היקישא דהיינו שני דברים המוקשים בפסוק אחד ואפילו לר' יהודה דלא דרש סמוכין אלא היכא דמוכח ומופנה כדאמרינן התם מ"מ בהיקישא מודה אלא כל המדות אדם דן מעצמו חוץ מגזרה שוה דאין דן אלא אם כן למדה מרבו והכא בסברא פליגי דיש דבריס שאין להקישם לאותו דבר ושמא קסבר לא שייך לשון הדר אלא בפירות ז: **אין אוגדין את הלולב אלא במינו.** תימה היכי בעי למימר משום דבעי הדר והא פסל במתניתין (ד' לו:) בגימוניות של זהב שהיו עושין משום ח מוי ושמא הוי מלי למימר וליטעמיך:

לא מצא אתרוג לא יביא לא רמון ולא פריש. יש לדקדק מכאן דאם לא מצא כשר מבדך בפסול ט מדנקט פריש או רמון ויש לדחות אבל יש לדקדק דשרי כמו לובב פסול לרבנן בשעת הדחק: הואיל

ר' א ב מיי' פ"ה מהלכות סוכה הלכה ה סמג עשין מג טוש"ע מ"מ סימן תרלו סעיף ג:

יא ג ד מיי' פ"מ מהל' גזילה הלכה ה סמג עשין עג טוש"ע מ"מ סימן שס סעיף ח:

יב ה מיי' פ"ז מהל' לולב הלכה ה סמג עשין מד טוש"ע מ"מ סימן תרנא סעיף יג יד:

יג ו מיי' פ"מ מהלכות לולב הלכה ח סמג שס [טוש"ע מ"מ סי' תרמו סעיף ו וסי' תרמז מ"כ]:

לעזי רש"י

קורוני"א (קודרינ"ץ). חבוש (פרי). פלצידי"ש. נהבלים.

רבינו חננאל

דמעיקרא נמי אסא דהושענא קרו ליה. **אסיקנא** מחלוקת ר' אליעזר וחכמים בסוכה גזולה, בתוקף חבירו והוציאו מסוכתו, ר' אליעזר פוסל וחכמים מכשירין. אבל גזל עצים וסיכך בהן, אין לו אלא דמי עצים בלבד. **פי' פעיתא,** צעקנית. **אמר רבינא** גזל כשורא וסיכך בה, עבדו רבנן תקנתא בה, כדתנן במס' גיטין ועל מריש הגזול שבנאו בבנין שנוטל דמיו מפני תקנת השבים [והנ"מ בגו שבעה אבל בתר שבעה הדר בעיניה]. ואי חבריה בטינא, כלומר קבעה בטיט להיותה שם, אין מחייבינן אותו להסירה ולהחזירה[ט], אלא נותן את דמיו ודיו. **תנא** אין אדם יוצא ידי חובתו בלולבו של חבירו ביום טוב ראשון, אלא אם כן נותנו לו במתנה גמורה. ומעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו באים בספינה ולא היה להם לולב, לקח רבן גמליאל לולב באלף זוז זהב, וכיון שיצא בו נתנו במתנה גמורה להבריו וחבריו להבריו כו'. **תנא יבש פסול,** ור' יהודה מכשיר. אוקמה רבא מחלוקת ר' יהודה ורבנן, בלולב, דר' יהודה מכשיר ביבש ולא בעי הדר בלולב. והאי דקתני אין אוגדין את הלולב אלא במינו, לאו משום דבעי הידור בלולב, אלא משום דר' יהודה סבר לולב צריך אגד, ואי אגיד ליה במין אחר זולתי מין הלולב הוו להו ה' מינין, לפיכך תני אין אוגדין את הלולב אלא במינו. ואפי' סיב וכיוצא בו שהוא ממיני דקל כשר לאגד בו. **והא דתניא** וכולן כמושין כשרין, יבשין פסולין, ר' יהודה אומר אף יבשין כשרין.

ט) נראה דל"ל להסיר ולהחזירה אפילו לאחר ז'.

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה אבל וכו' בראש הספינה דהיא עצמה: (ב) בא"ד בחלילו של שמעון שלא מדעתו:

גליון הש"ס

גמ' לא לא יביא לא פריש. עי' בנועלים אבן בחבני מלואים בר"ה דף כח ד"ה הרי: רש"י ד"ה בחלוקת בו'. וכל המחובר. עי' תפו' פיסח מלילות מ"ב סימן קצא וכדבריו כ' המ"מ סס' מלה: תוס' ד"ה אבל גזל. בין דלא קיימא ברשותו של ראובן וכו' ולכך אין קרקע נגזלת. תמוה לי הא אמרינן יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות מ"כ אם גזל עבדים והכיסן לגיתו אין נגזלים ושטפם נהר אין חייב בתחריתן הרי אף דאין קיימין בראשות בעלים הם בראשות הגזלן ופס"ה אין נגזלות ופע"ג: שם ד"ה ור"י סבר וכו' כ"ש הקשא. עי' ר"ש דף לד ע"מ בראש"י ד"ה ה"ק אי לאו ג"ש. וסנהדרין דף עב ע"מ בראש"י ד"ה היקשא. ומנחות דף פב ע"מ רש"י ד"ה זאת אומרת:

מוסף רש"י

יאגדנו מלמעלה. אם נפכלו עליו יאגדם שיהו עולין עם השדרה כשאר לולבין (לעיל כמ:). **אפילו בסיב.** אולי"ה שגדל סביב הדקל ונכרך סביבו כלולבי גפנים (לקמן לז:). **בעיקרא דדיקלא.** למתוך ממנו לגרים וקולפן עד שרשויין לאגד, וטעמא דר' יהודה לאו משום הדר הוא, דהא אוקימנא דלא בעי הדר, אלא משום דבעי מינו (לקמן לז:).

מוסף תוספות

א. לאשמועינן דאף בשאלה פסל ר' אליעזר. ר' אבראם מן הסר. ב. שיכול להחזירה בלא פסידא. מאירי. ג. אבל היכא שהסוכה מחוברת והיא ברשות בעליה הראשונים יוצא בה מידי דהוה אשאולה. פפקי רביע ימ"ל מפפרים. ד. [ד]השתא דתקון רבנן בגזול מריש ובנאו בבירה דקני ליה ונותן דמים לבעלים הרי העצים האלו שסיכך בהם קניים לו מדרבנן מתקנת מריש ואין עליו אלא חוב דמיהם שחייב לבעלים והרי הוא כחוב דעלמא ומשלך קרנן ביה. ריטב"ש. ה. ולא בלולב שהוא מן העצים, וכי היכי דלא שייך עבות אלא בהדס ולא גמרי שאר מינין מיניה. ריטב"ש. ו. [ו]אין לך הדר גדול מן גמוניות של זהב. שם. ז. שכל פסליות הנמנין במשנתינו הני מילי היכא דאפשר לאשכוחי אחרינא אבל

אם אי אפשר שלא ימצא אחר והוא שעת הדחק גם רבנן מודו שמוטב שנקיים המצוה בזה ואע"פ שאין בו הידור ממה שנפסיד המצוה לגמרי. פיפקי רי"ש.

לא: לולב הגזול פרק שלישי סוכה

הואיל ואמר ר' יהודה לולב צריך אגד אי מייתי מינא אחרינא האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי. תימה כ"ש לרבנן [א] דמשמע לעיל דלר' יהודה משום דצריך אגד אי מייתי מינא אחרינא הוה ליה ממש המינין אבל לרבנן דאין צריך אגד לא דהאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי והכי נמי אמרינן בהדיא בפ' אלו הן הנחנקין (סנהדרין דף פח:) גבי כל המוסיף גורע דאי סבירא לן לולב אין צריך אגד האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי וא"ל דהכא מייתי בשנותן אותו חוץ לאגד לר' יהודה [ב] וא"ת א"כ לא ליחשב תוספת האי מינא אחרינא דקמייתי כמו לרבנן דלעיל דאין צריך אגד [ב] וי"ל דלא דמי דכשיאגדו שלא במינו אין לו ליחשב כמוסיף משום דאין זה כדרך גדילתן ומיניס שבלולב בעינן כעין גדילתן כדלקמן [ג] (דף מה:) אבל לרבי יהודה דבעי אגד [ד] יש לו ליחשב כמוסיף באגדתו דכל אגוד שלא כדרך גדילתו והכא אפילו לרבי יהודה קאמר [ה] דמייתי מינא אחרינא ונקט ליה כדרך גדילתו דאפילו חוץ לאגד חשיב כמוסיף וכ"ש לרבנן והא דקאמר בסנהדרין (דף פח:) למ"ד אין צריך אגד האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי היינו לענין דאין זה כל המוסיף גורע דלעולם ידי מצוה יצא אלא דעובר על כל תוסיף והשתא ניחא דת"ק דר' יהודה דקתני ד' מיניס שבלולב אין מוסיף עליהן ומשמע דהיינו רבנן בר פלוגתייהו דלא בעו אגד ואפ"ה איכא כל תוסיף והיינו כגון דנקיט ליה דרך גדילתן:

הירוק בכרתי. משמע שמראהו כלבע שקורין [ו] ויר"ד בלע"ז [ז] והיינו דברכות משמע קצת שדומה לאירנד"א בלע"ז דתנן התם פ"ק (דף ט:) משיכיר בין תכלת לכרתי משמע דמעט משונין זה מזה ובמנחות פ' התכלת (דף מג:) אמרינן דתכלת דומה ליס ויס דומה לרקיע וזהו כעין לבע שקורין [ח] אירנד"א בלע"ז [ט] אבל בירושלמי משמע שהוא לבע ויר"ד כעין עשבים דהתם דבין תכלת לכרתי מסיים ליה תכלת דומה ליס ויס דומה לעשבים ועשבים לרקיע ובפרק אלו טריפות (חולין דף מז:) משמע דירוק דמי לחלמון של ביצה שהוא כעין לבע [ט] יאל"ה בלע"ז דאמרינן כגון ביעתא טרפה ופריך אלא ירוקה דכשרה היכי דמי כלכרתי וכן משמע בתוספתא דנגעים [י] שדומה לשעוה דתניא ירוק שבירוקים ר' אלעזר אומר כשעוה וכחורמל סומכוס אומר ככנף טווס [יא] וכחרוע של דקל וכן משמע בפ' ב' דנדה (דף יט.) גבי ה' דמיס טמאים בשעה דתנן הירוק עקביא בן מהללאל מטמא ואמרינן התם מנין לדם נדה שהוא אדום משמע דאין לטמאות בשעה אא"כ טוה למראה אדמומית ובכל הנבעים שזכרתי אין בהן טוה למראה אדמומית אלא לבע יאל"ה בלע"ז וקרא נמי מוכיח שהוא הנקרא ירוק כדכתיב (תהלים פח) ואברותיה בירקרק חרוץ ובספר המחברת פי' מנחם שהוא זהב הבא מן החולה ודומם פי' חרוץ זה אבן טובה ופלוגתא דאמוראי היא דאמרינן בברכות פ' מ"ג) אקרא דורק את חניכיו ריש לקיש אמר שהוריקן באבנים טובות ומרגליות כמה דאת אמרת ואברותיה בירקרק חרוץ פי' שלא יהו להוטין אחר הממון ויתעסקו בהלכה נפשות ר' לוי אומר בפרשת שוטרים הוריקן כמה דאת אמרת מי הים הירא ורך הלבב כלומר מעבירות שבידן ונתביישו במה שהוזקקו לחזור ואמרינן בשילהי ד' נדרים (ד' נב.) וירק את חניכיו רב ושמואל חד אמר שהוריקן בחורה בפרשת שוטרים וחד אמר שהוריקן בזהב פי' קרא דבירקרק חרוץ קדרים וזהב דומה לבע יאל"ה [יב] ומיהו אתרוג עיקרו דומה לשעוה ואותם אתרוגים הבאים לפנינו ירוקים ככרתי כשרים אפילו לר' יהודה כשחוזרים למראה שאר אתרוגים אפילו בתלוש לאחר ששהו בכלי זמן מרובה דולמי גמר הם אבל אתרוג שהוא פרי גדול אפילו יותר מכביצה בוסר הוא כשקופו ליגדל יותר הרבה והכא בשאין קופו ליגדל יותר דאפילו ר"ע דפסיל התם הכא מכשיר בכאגוז למר וכביצה למר דחשיב גמר פרי אבל פחות מכאן לא חשיב גמר פרי אע"פ שאין קופו ליגדל יותר [יג] דיש דברים הרבה שלעולם לא יבואו לידי בישול פרי ומלוי הוא בענבים שיש מהם שלעולם בוסר עוד יתכן דאפילו רבנן דמכשירי התם פסלי הכא בפחות מכאן דאתרוג הבוסר חשיב פירא טפי ובפ"ק דמעשרות בירושלמי תני אתרוג הבוסר ר"ע אומר פרי וחכמים אומרים אינו פרי: **דבר** הדר באילנו משנה לשנה. [יד] בן עזאי הוא דדרים הכי לקמן בפירקין (ד' לה.) ויש שם דרשות אחרות: [טו] **של אשרה** ושל **עיר הנדחת פסול**. בשוף כיסוי הדם (חולין ד' פט. ושם) דאמר רבא מצות צאן ניתנו ומכסין בעפר עיר הנדחת ופריך מהא דתניא שופר של ע"ז אם תקע לא יצא ולובב של ע"ז אם טבל לא יצא הוה מצי לאקשויי ממתניתין דקתני של אשרה פסול אלא ניחא ליה לאתויי מברייתא משום דאסיק מעיקרא גבי לובב ושופר תקע יצא טבל יצא: **באשרה** דמשה דכתותי מיכתת שיעוריה. וכן בריש דשוף כיסוי הדם (חולין ד' פט. ושם) דאם טבל לא יצא וכן צריך לתרץ אשופר דקתני התם תקע לא יצא ובפ' רואה ב"ד (ר"ה ד' כח. ושם) בשופר של ע"ז לא יתקע ואם תקע יצא וכן בפ' מצות חליצה (יבמות ד' קג: ושם) אמר רבא בסנדל של ע"ז חליצתה כשרה ולא אמרינן דמכתת שיעוריה דהנהו בע"ז דנכרי דיש לה ביטול [טז] וההוא דקתני לא יצא בע"ז דישראל שאינה בטילה עולמית ואע"ת ע"ז דנכרי נמי מדאגדהה קנייה ועשה של ישראל כדאמרינן בפ' כל הבלמים (ע"ז ד' מב.) גזרינן דלמא מוגבה לה והדר מבטל לה [יא] וי"ל כגון שהגביה על מנת שלא לקנות [יב] דהכ

יד א מיי' פ"ח מהלכות לולב הלכה ח סמג עשין מד טור ש"ע ח"ח סי' תרמט סעיף ג:

טו ב מיי' שם הלכה ג וסמג שם טוש"ע ח"ח סימן תרמה סעיף ז:

טז ג מיי' שם טוש"ע שם סעיף ט:

רבינו חננאל

בשאר מיני לולב בלבד, אבל באתרוג אפי' ר' יהודה מודי דבעינן הדר, והיבש פסול. אמר מר ארבעת מינין שבלולב, כשם שאין פוחתין מהן כך אין מוסיפין עליהן. פשיטא, מהו דתימא הואיל ואמרו [חכמים] לולב בין אגוד ובין שאינו אגוד ח) כשר, הלכך לא צריך אגד, האי יתירא דמוסיף על אלו הארבעה לחודיה קאי ולא מיפסיל ביה, קמ"ל דפסיל, אין מוסיפין עליהן ואין פוחתין מהן. **לא מצא אתרוג לא יביא פריש ולא** רמון **ולא דבר אחר**. פשיטא דאתרוג בעינן, דקריימא לן דאתרוג הוא פרי עץ הדר שכת'[וב]. איצטריך מהו דתימא לא מצא אתרוג לייתי דבר אחר, כי היכי דלא לישתכח תורת אתרוג, קמ"ל דלא. מאי טעמא חיישינן דלמא אתי למיסרך ואע"ג דאיתיה לאתרוג מייתי דבר אחר, אמרי האי כי האי זה פוטר וזה פוטר ונפיק מיניה חורבא, הילכך אסיר דבר אחר זולתי אתרוג. איני דר' יהודה בעי הדר באתרוג, והתניא בהדיא אתרוג יבש פסול, ור' יהודה מכשיר. תיובתא דרבא תיובתא. **ואסיקנא** האי דפסיל ר' יהודה בהירוק כברתן, ובקטן שהוא כאגוז, לאו משום דבעי הדר, אלא משום דלא גמר פירא. **והאי** דבעי ר' יהודה באתרוג גדול כדי שיאחזו שניהן, האתרוג והלולב בידו אחת. לאו משום דבעי הדר, אלא משום דאית ליה הא דרבא דאמר לולב בימין ואתרוג בשמאל, דמנין דשקיל לולב בשמאל ובעי לאהדוריה לימין, ואם האתרוג גדול מזה השיעור דלמא בעידנא דמחליף ליה משמאליה לימינה נפיל מידיה ומפגים ואתי לאיפסולי, לפיכך מצריך להיות שיעור נטילת שניהם בידו אחת. **והאי** דכתי' באורייתא הדר, דריש ביה ר' יהודה פרי הדר באילנו משנה לשנה, ומאי ניהו אתרוג. ירושלמי היבש פסול, דכתיב לא המתים וגו'. תני בשם ר' יהודה היבש כשר, שהרי בברכי הים מורישין לון[לבייהן] לבניהן. אמרו לו, אין למידין מן הדחוק. בענן קומי ר' בון, מה בין קטום ט) ליבש הצרציתו, אמר להן זה הדר וזה אינו הדר. **של אשירה**. אוקימנא באשירה דמשה, דלשריפה קאי. אבל שאר אשירות לא יטול, ואם נטל כשר. נקטם ראשו פסול. אבל אם נסדק ולא נפרד כשר, והאי דתניא

ח) ג' רבינו שלמו סוכה נפ בתוס' סנהדרין פח ע"ב ד"ה לי בשם רבינו ע"ש.

ט) ביומשלמי איתא בתמתא מסו בינו ליבש ומפרש רבינו דקאי על האיבעיא דיבש ליפתו מהו וכן פי' הפ"מ שם ולא הסק"ש.

הגהות הב"ח

(א) גמ' כיון דאמר רבא אתרוג בשמאל ולולב בימין דומיין: (ב) תוס' ד"ה הואיל וכו' לר' יהודה קאמר דאי מייתי מינא:

מוסף רש"י

משם ראיה. בתמיה (לעיל כח.). **כברתי.** כרישים פורי"ש (לקמן לד:). **ובגדול.** שלא יהא גדול יותר מדי (שם).

מוסף תוספות

א. מאי קא תלו טעמא דהאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי משום דלולב צריך אגד אדרבה מטעם זה יש לנו לומר יותר דאסור. תוס' סנהדרין פח: ד"ה אי. ב. דמשמע דמסיק לר' יהודה דלא אמר האי לחודיה וכ"ש לרבנן (והכא) [ולעיל] משמע דלרבנן אמר האי לחודיה קאי. שם. ג. באגד לולב שלא במינו כיון שאינו נוטל אותו מין כדרך גדילתו הרי אינו נוטל אותו כדרך הד' מינין שאין יוצאין בהם אלא כדרך גדילתן ולפיכך אינו עובר בו לרבנן משום בל תוסיף. ריטב"ש. ד. והאגד הוא מכלל המצוה. שם. ה. כמה מיני צבעים שכולן קרויין ירוק, הכא משמע ירוק ככרתי צבע שקורין ברדי הדומה לעשבים. תוס' הרא"ש. ו. דהוא דומה לרקיע וכו' ומתוך כך אומר ר"ת דהא דפסלינן אתרוג הירוק ככרתי דוקא בצבע אינדר"ש ומיהו נראה דמכח זה אין להכשיר שאר אתרוגים הירוקים דלא נקט כברתן למעוטי שאר עניני ירקות. תוס' חולין מז: ד"ה אלא. ז. דאי לאו דנגמר פריו לא היה חוזר למראה אתרוגים בתלוש. תוס' הרא"ש. ח. [ד"]חכמים פליגי אדר' יהודה ואד' מאיר [ד"]חד אמר כאגוד וחד אמר כביצה ואינהו מכשיירן אפי' כפול הלבן והיינו בוסר. תוס' רי"ד לקמן לו. ט. כי נתקלקל בקטנותו שלא יבא לעולם לידי ביישול. תוס' הרא"ש לקמן לו. י. [אפי'] קודם ביטול

בבני כרכין שהיו מורישין את לולביהן לבני בניהן אמרו [ט] (להם) משם ראיה אין שעת הדחק ראיה קתני מיהת רבי יהודה אומר אף יבשין כשרין מאי לאו אאתרוג לא אלולב אמר מר כשם שאין פוחתין מהן כך אין מוסיפין עליהן פשיטא מהו דתימא הואיל ואמרו רבי יהודה [יא] לולב צריך אגד ואי מייתי מינא אחרינא האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי קמ"ל אמר מר לא מצא אתרוג לא יביא לא רמון ולא פריש ולא דבר אחר פשיטא מהו דתימא לייתי כי היכי שלא תשכח תורת אתרוג קמ"ל זימנין דנפיק חורבא מיניה דאתי למסרך ת"ש אתרוג הישן פסול ורבי יהודה מכשיר תיובתא דרבא תיובתא ולא בעי הדר והא אנן תנן [יב] הירוק ככרתי רבי מאיר מכשיר ורבי יהודה פוסל לאו משום דבעי הדר לא משום דלא גמר פירא תא שמע [יג] שיעור אתרוג קטן רבי מאיר אומר כאגוז ר' יהודה אומר כביצה לאו משום דבעי הדר לא משום דלא גמר פירא ת"ש [יד] ובגדול כדי שיאחזו שנים בידו אחת דברי ר' יהודה רבי יוסי אומר אפילו אחד בשתי ידיו מאי טעמא לאו משום דבעי הדר לא כיון [טו] דאמר [טז] רבה לולב בימין ואתרוג בשמאל זימנין דמחלפי ליה ואתי לאפוכינהו ואתי לאיפסולי ואלא לרבי יהודה הא כתיב הדר ההוא [יז] הדר באילנו משנה לשנה: של אשרה ושל עיר הנדחת: ושל אשרה פסול והאמר רבא [יח] אלולב של ע"ז לא יטול ואם נטל כשר הכא באשרה דמשה עסקינן [יט] דכתותי מיכתת שיעוריה דיקא נמי דקתני דומיא דעיר הנדחת שמע מינה: נקטם ראשו: אמר רב הונא לא שנו אלא נקטם [כ] אבל נסדק כשר ונסדק כשר והתניא [כא] לולב כפוף קווץ

בבני כרכין. שאין דרין על מקום פרכסין ואין דקליס מצוים שם: **מי מייתי מינא אחרינא.** ולא אגוד ליה בהדיה: **כיון דאמר רבה** [יא] **אתרוג בשמאל ולולב בימין.** משום דהכא תלא מצות ואתרוג חד מצוה וזימנין דמחלפין ליה שנותנין לו אתרוג בימין ולולב בשמאל וצריך להפכן מיד ליד ולאחוז האתרוג והלולב באחת מידיו עד שיחליף ואי הוה גדול יותר מדאי שמא יפול מידיו ויפסיל שיאלרע בו נקב: **שניס בידו אחת** גרסינן. ב' אתרוגים בידו אחת שבמקום אחד יאחז הלולב כשיהפכן: **הדר באילנו משנה לשנה.** מהכא שמעינן דאתרוג אמר קרא שאין פרי אחר עושה כן: **לולב של ע"ז.** שאימשו בו לע"ז לכבד לפניה קרקע אי נמי שעבודתה בלולב להעבירו לפניה או לזרקה בו: **לא יטול.** דמאיס לגבוה: **ואם נטל כשר.** ואע"ג דאיסורי הנאה הוא דמצות לאו ליהנות ניתנו כלומר אין קיום מצות הנאת הגוף אלא עבודת עבד לרבו: **באשרה דמשה.** אותם שהיו בשעת כיבוש א"י שהצריכן הכתוב שרפה דכתיב (דברים יב) ואשריהם תשרפון באש ולולב צריך שיעור ואפי' כמאן דאמיכתת שיעוריה כיון דלשרפה קאי: **נסדק.** נפדקו ראשי העלין: **כפוף.** ראשו כפוף כאגמון דומות לאיש גבן והזקן שראשיהן שחין וכפופין למטה: קווץ

[א] [ל"ל לו:], [ב] [לקמן לג. ר' יהודה אומר אגוד כשר שאינו אגוד פסול וש"נ], [ג] לקמן לד:, [ד] [שם], [ה] [שם], [ו] לקמן לז:, [ז] [לקמן לה.], [ח] חולין פט. ע"ש, [ט] [עי' תוס' לקמן לה. ד"ה לפיז], [י] בס"א: רבא, [כ] [וע"ע תוס' סנהדרין פח: ד"ה אי שכתבו גירסת ר"ח בסוגיא דהכא], [ל] וכל"א גר"ן, [מ] וכל"א בגי"א, [נ] בל"א בעל"ב, [ס] [פרק ח], [ע] [בתוספתא איתא ומחק], [פ] [וע"ע תוס' חולין מז: ד"ה אלא ירוקה], [צ] [לקמן לו. ועי' ממהר"מן], [ק] גי' רש"ל ר' אפסול, [ר] [שיך לעיל במשנה כט:].

[ח] ר' יהודה אומר לרקיע וכו' ומתוך כך אומר ר"ת דהא דפסלינן אתרוג הירוק ככרתי דוקא בצבע אינדר"ש ומיהו נראה דמכח זה אין להכשיר שאר אתרוגים הירוקים דלא נקט כברתן למעוטי שאר עניני ירקות. תוס' חולין מז: ד"ה אלא. ז. דאי לאו דנגמר פריו לא היה חוזר למראה אתרוגים בתלוש. תוס' הרא"ש. ח. [ד"]חכמים פליגי אדר' יהודה ואד' מאיר [ד"]חד אמר כאגוד וחד אמר כביצה ואינהו מכשיירן אפי' כפול הלבן והיינו בוסר. תוס' רי"ד לקמן לו. ט. כי נתקלקל בקטנותו שלא יבא לעולם לידי ביישול. תוס' הרא"ש לקמן לו. י. [אפי'] קודם ביטול

דכיון דראוי לבטל לא מכתת שיעוריה אף על פי שלא נתבטל עדיין. תוס' יומא קד. ד"ה סנדל. דאלו לאחר ביטול אפילו לכתחילה נמי כיון דשרי להדיוט לא מאיס למצוה, וכו' וטעמא דיצא משום דמצות לאו ליהנות ניתנו כדאיתא בבמה דוכתי לרבא. ריטב"ש. יא. וכ"ת קא מיירי כשביטלו הגוי כשמכרו א"כ איך קרו ליה לולב של ע"ז. ר"ש. יב. אלא לצאת בו ולהחזירו לגוי. ר' אפרים מן הסר.

קווץ. שיולאין בשדרה שלו עוקלין כמין קולין: **עקום דומה למגל.** חדא מלתא היא: **חרות.** קשה שנעשה חריות שכן דרך הלולב עליו נוטרים בימות הגשמים והשדרה מתקשה ונעשה עץ: **דומה לחרות.** התחיל להתקשות ועדיין לא נעשה עץ: **אמר רב פפא.** הא דקתני סדוק פסול לאו שנסדקו ראשי עלין לו שדרה: **אלא דעביד כי הימנא.** פויאפו"ר של ברזל של סופרים שיש לו שני ראשים וראשו א' מפולל כך גדל הלולב כמין שתי שדרות מחלית עלין לכאן ומחלית עלין לכאן: **לאחריו.** שנעקש לגד שדרה: **מלפניו.** לגד שכנגד השדרה. שדרה זהו לד העשוי כשדרה של בהמה שהצלעות והחוליות מחוברין בה מכאן ומכאן ומאמצעה חלק ועולה כמקל: **דסליק בחד פולא.** שכל עליו מגד אחד: **כי חופיא.** אשקוד"א שבו מכבדין את הבית ועושין אותה מעלין של לולב התלושין מהשדרה ואוגדין מהן הרבה ביחד: **דאיפרוד איפרודי.** ראשיהן נפרדין כענפי דקל ואין מגומגמין עם השדרה אבל מלמטה הן מחוברין בה: **נחלקה התיומת.** שני עלין עליונים שאצעים ששם השדרה כלה נחלקו זה מזה ונסדקה השדרה עד העלין שלמטה מהם: **תיומת.** לפי שמדובקין כתאומים: **חרופא.** ענף הדקל משנתקשה שתי שניים ושלש ויולאין בו לולבין הרבה שנשרו עליהן ונתקשו גם הם ונעשו עץ זה פונה לכאן וזה פונה לכאן כענפי שאר אילנות: **בעינן כפות.** שאם היה פרוד יכפתנו והרי זה פרוד ואין אתה יכול לכופתו שיהו ענפיו הפרודים כאן וכאן נכפתים ומתמעכים אצל אגיסם שהן מחוברין בו לפי שקשין הן: **ואימא חופפא.** משטיל"א מעיקר הדקל שהוא חלק ואין ענף יולא ממנו לכאן ולכאן שאין לך כפות הימנו: **כפות.** משמע שפרוד מתחלה ואתה כופתו: **ואימא חופרא.** היינו גמי עץ כעין חרותא אלא עדיין בן שנה או שתי שניים ולא נתעבה עלו ואתה יכול לכפות ענפיו על ידי אגוד ולזקפן למעלה לאוגדן עם אגיהן: **דרביה דרבי נועם.** ואלו עשוין כקולים ויולאין בהן עוקלין הרבה ומסרטין את הידים: **תרבי כפי דתמרי.** תמרים עצמן דרכן להיות הרבה תלוין ביחד במכבדות שלהם וקורין להם כף טרוק"א: **כפא דסיב.** אלא: **לא קרי ליה.** וכי כתיב כפת על שם כפות אם פרודה ואין לשון זה נופל אלא על [עלין] הלולב: **ליני הר הברזל.** לולבין שלהן העלין מועטין בשדרה מרוחקין זה למעלה מזה הרבה ועוד שקטנים הן לאחרן ופעמים שאין מגיע ראשו של עלה זה לעיקרו של זה: ואיכא

[א]קווץ סדוק עקום דומה למגל פסול חרות פסול דומה לחרות כשר אמר רב פפא [ב]דעביד [ג]כהימנא עקום דומה למגל אמר רבא [ד]לא אמרן אלא לפניו אבל לאחריו ברייתיה הוא אמר רב נחמן [ה]לצדדין כלפניו דמי ואמרי לה כלאחריו דמי ואמר רבא [ו]האי לולבא דסליק בחד הוצא בעל מום הוא ופסול: [ז]נפרצו עליו כו': אמר רב פפא נפרצו דעביד כי חופיא נפרדו דאיפרוד אפרודי בעי רב פפא [ח]נחלקה התיומת מהו תא שמע דאמר [ט](ר' יוחנן) אמר ר' יהושע בן לוי ניטלה התיומת פסול מאי לאו הוא הדין נחלקה לא ניטלה שאני דהא חסר ליה איכא דאמרי אמר [י](ר' יוחנן) אמר ריב"ל [יא]נחלקה התיומת נעשה כמי שניטלה התיומת ופסול: ר' יהודה אומר: תניא [יב]ר' יהודה אומר משום ר' טרפון [1]כפות תמרים כפות אם היה פרוד יכפתנו אמר ליה רבינא לרב אשי ממאי דהאי כפות תמרים דלולבא הוא אימא חרותא בעינא כפות וליכא ואימא אופתא כפות מכלל דאיכא פרוד והאי כפות ועומד לעולם ואימא כופרא אמר אביי [2]דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום כתיב אמר ליה רבא תוספאה לרבינא ואימא תרתי כפי דתמרי כפת כתיב ואימא חדא להההוא כף קרי ליה: ציני הר הברזל כשרה. [יג]אמר אביי לא שנו אלא שראשו של זה מגיע לצד עיקרו של זה אבל אין ראשו של זה מגיע לצד עיקרו של זה פסול תניא נמי הכי ציני הר הברזל פסולה והא אנן תנן כשרה אלא ש"מ כאביי שמע מינה ואיכא

פפא גופיה קמיבעיא ליה וקיימא בתיקו והשתא לפי ר"ת הא אשכחן רבא דאמר הכא אם נטל יצא אלמא אין דחוי אפילו לקולא ומיהו י"ל דהא [דאמר רבא] דיצא כשבטלה מערב י"ט והא דמיבעי ן אי יש דחוי כשביטל בי"ט דאז שייך דחוי כדמוכח לקמן בפיקרין (דף נב.) דבעי ר' ירמיה נקטם ראשו מערב י"ט ועלתה בו תמרה בי"ט אבל עלתה בו תמרה בערב י"ט לא חשיב דחוי והוא הדין בבטלה מערב יו"ט ולגישנא קמא דפריסת דע"ז דנכרי אפילו בלא ביטול יוצא כגון בי"ט שני דלא בעי לכם קשיא דהתם באשרה דנכרי מיירי דיש לה ביטול ואפילו הכי משמע דלא יצא מדחשיב לה דחוי וכי תימא דבי"ט ראשון הוא דחשיב ליה דחוי לפי שלא היה

שלו קודם ביטול א"כ מי שנתנו לו לולב בי"ט לא יצא ואע"ג דלא דמי כולי האי דשל ע"ז אין תקנה בשום ענין מ"מ כיון דמשום איסור ע"ז דאיכא השתא לא מיפסיל אין לנו לחושבו דחוי מחמת שאינו שלו וגרשה לפרש דרבא שרי אפילו בע"ז של ישראל ובאילן שנטעו ולבסוף עבדו וכרבנן דפליגי עליה דרבי יוסי בר' יהודה בפרק כל הצלמים (ע"ז דף מח.) דשרו להדיוט אלא אם כן נטעו מתחלה לכך דדרשינן תחת כל עץ רענן אלהיהם ולא עץ רענן אלהיהם ואפילו בי"ט ראשון אם נטל יצא דשרי להדיוט ולכם קיימא ביה ומתניתי' דשל אשרה פסול כשנטעה מתחילה לכך והיינו אשרה דמשה דבהיא מוקי רבנן קרא דואשריהם תשרפון באש (דברים יב) דאסור אפילו להדיוט ובעיא דכל הצלמים באשרה דנכרי דנטעה מתחלה לכך ואח"כ בטלה אם יש דחוי או לא מיהו לגישנא קמא דהתם דקאמר כי תיבעי לן באילן שנטעו ולבסוף עבדו ואליבא דרבנן דשרו להדיוט מהו לענין מצות מאים כלגבוה או לא הוה מצי למיפשטא מדרבא מדקאמר אם נטל יצא אלא רבא קבירא ליה כרב דימי דמסיק דיש דחוי קמיבעיא ליה אבל בהא פשיטא ליה דיצא ות"ת תיפשוט דאין דחוי ממתניתין דענבי מרודין מעליו ואם מיעטן כשר ואין ממעטין בי"ט ואמר בגמרא הא עבר ולקטן כשר היכא דאסחור מאתמול דלא פסלינן עובדי מרודות אלא בשמורות אבל ירקות לא וכי אסחור מאתמול דחוי מעיקרא בתחלת י"ט לא הוי דחוי אלמא אין דחוי אבל מצות וי"ל דשאני התם דבידו לתקן דהיי דאסור למעט מ"מ בידו למעט [ג] אבל גבי ע"ז אין בידו לבטל דאין ישראל מבטל ע"ז של נכרי[ד]: **נקטם ראשו.**

פירושו בשם פירקין: **קווץ.** פי' בקונטרס שיולאין בשדרה שלו עוקלים כמין קוצים ובערוך פירש עצין לאיתה[ד]:

דעביד כי חופיא. פירושו במתני'[ט]: **נחלקה התיומת.** לא מיירי שנסדקו בראשו עלין שבראש השדרה דכולהו הכי איתנהו אלא כדפירש בקונטרס שני עליו עליונים אצעיים ששם השדרה כלה נחלקו זה מזה[ה] ונסדקה השדרה עד העלים שלמטה ובה"ג פי' נחלקה התיומת הוה גבא דהוא היכא דדביקו אהדדי הוה דמתיים בהו ומשוי להו חד לא כגפרלו עליו דמי פסול אי כגפרלו עליו דמי כשר: **דרביה דרבי נועם.** רבא לא היה שם משום הכי לא מייתי הכא קרא דהאמת והשלום כדלקמן: **כפת כתיב.** בהאי כולי עלמא מודו דיש אם למסורת ולריך טעמא: [עי' מה שמילו בפסחים לו. ד"ה עוני קרינן ביה וכו' וע"ע תוס' לעיל ו: ד"ה ור' שמעון]:

שדרו

[1] [הוא כלי שיש בו שני ראשים וכן לולב שאני הולין העליונים שהן תיומת אם נפכלו זה מזה. עריוך בערך המנקן], [2] [ד"ק לו.], [3] [נכ"ק איתא ר' מתון], [4] כ"ק לו., [5] [לעיל לא.], [6] ס"א מתמעך, [7] גי' מהר"ם ומיהו על כרחך, [8] [וע"ע תוס' לקמן לג ע"א ד"ה נקטם ותוספות ע"ז מז. ד"ה אשרה], [9] [לעיל דף כט: ד"ה נפלון],

תורה אור השלם

1. וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ עָבֹת וְערְבֵי נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים: ויקרא כג מ
2. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי נֹעַם וְכָל נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם: משלי ג יז

גליון הש"ס

תוס' ד"ה באשרה דמשה וכו' חליצתה בשדרה ולולב ביו"ט שני. עי' עירובין פ ע"ב תד"ה אבל קולה:

מוסף רש"י

התיומת. כף תומר שאמצעי העליון תיומת היא (ב"ק צו.). **כפות.** לשון אסירה, כדתנן (מכות כב:) כופת שתי ידיו על העמוד (לעיל לא.). **כופרא.** חריות של דקל שיש בהן עוקלין כעין קוליס (כתובות י.).

מוסף תוספות

א. ואין יוצא בו עד שיהא שלו. תוס' הרא"ש. **ב.** דלענין כסוי לא חיישינן למיאוס. תוס' יומא קד. ד"ה קמגל. **ג.** ואפי' בקדשים מכשירים מה"ט במסכת זבחים וכו' ומשני רב אשי כל שבידו לא הוי דחוי. תוס' לקמן לג. ד"ה נקטם. **ד.** וגורס בוץ"ף. תוס' הרא"ש. כלומר שעשוי קמטים. ריטב"א. **ה.** קרי תיומת לפי שהם מדובקים זה בזה כתאומים. ר' אברהם בן הסר.

לעזי רש"י

(פורצפו"ר (פורנטו"ר). מַסְרֵט (בעל שני חודים). אישקוב"א. מטאטא. אישטיל"א. גזיר-עץ (מעצם הגזע). טרוק"א. אשכול.

רבינו חננאל

סדוק פסול, דעביד כי המנק. המנק בלשון ערבי לבד אשיין, וזה צורתו.

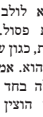

עקום בין מלפניו בין מצדדיו פסול, ואינו כשר אלא אם עקמומיתו מאחריו (דהיינו) בלבד [דהיינו כבריתו]. וכן הלכה. תניא לולב כפוף כורך חרות פסול. אבל דומה לחרות, כגון שנפרדו עליו, כשר הוא. אמר רבא לולב העולה בחד הוצא, כלומר אין הוצין עולין מזה הצד ומזה הצד, בעל מום הוא ופסול. נפרצו עליו פסול. שנתרו מן השדרה והן (הן) תלויין בה. דעביד כי הופיא, פי' ההוצין שבשדרה כשנחתכין מן השדרה, נקראין הופיא, כדגרסינן בהגזול קמא הוצין ועבדינהו הופיא. והוא כעין שבירה מעין פירצה. נפרדו. שנפרדו ההוצין כעין פתיחת החריות, ולא ניתוק אחד מחבירו, כשר. הלא תראה ששנינו אם היה פרוד יכפתנו, מכלל שהפרוד אין בו אלא כעין פתיחת הוצין בלבד. אמר ר' יהושע בן לוי נחלקה התיומת, (פי' שבראש הלולב), נעשה כמי שניטלה ופסול. פי' תיומת, גבה דהוצא דמתיים להו לשני צידי העלה ומשוי להו חד, כי כל אחת כפולה לשנים ותאומה מגבה, אם נפרדו ההוצין זה מזה ועמד כל אחד כשהוא כפול לשנים והתיומות שלהן קיימת, כשר. ואם נחלקה התיומת שלהן הרי הן כאילו נפרצו העלין ופסול.

יז א מיי' פ"ח מהל' לולב הל' ג טור ש"ע א"ח סימן תרמ"ה סעיף ח:
יח ב מיי' שם טוש"ע שם סעיף ז:
יט ג ד מיי' שם טור ש"ע שם סעיף ח:
כ ה מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעיף ג:
כא ו מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סעיף ב:
כב ז מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעיף ג:
כג ח מיי' שם טוש"ע שם סעיף ד: